

Persoonlijke Relaties en Moraal

Een onderzoek naar het rechtvaardigen van handelen op basis van morele principes binnen persoonlijke relaties.

Nienke van Liempd, 3690989

Bachelorscriptie

Wijsbegeerte

Universiteit Utrecht

26 Juni 2013

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Persoonlijke relaties.....	3
Mijn vraag.....	4
Morele principes	5
Kritiek.....	6
Handelen op basis van morele principes binnen persoonlijke relaties	10
Conclusie.....	15
Literatuur	16

Inleiding

Tussen moraal en persoonlijke relaties ligt een spanning, waarvan het niet duidelijk is of deze problematisch is of niet. De vraag waarmee ik mij in bezig zal houden is of handelen op basis van morele principes binnen persoonlijke relaties te rechtvaardigen is. Om de verschillende standpunten hierover zo goed mogelijk naar voren te laten komen, geef ik eerst een uiteenzetting over wat ik zie als een persoonlijke relatie. Vervolgens beschrijf ik een probleem uit mijn eigen leven, ter illustratie van de spanning tussen morele principes en persoonlijke relaties. Daarna zal ik aangeven wat ik zie als morele principes, hoe deze fundamenteel verschillen van persoonlijke relaties en hoe dit samenhangt met het *problem of overridingness*. Ook zal ik verschillende kritieken uitwerken tegen het handelen op basis van morele principes binnen persoonlijke relaties.

Bernard Williams' beroemde argument tegen het voorbeeld van de man die zonder erbij na te denken zijn vrouw van de verdrinkingsdood redt, en niet de andere persoon die nu een gewisse dood wacht, is het eerste wat ik zal uitwerken. Hij haalt dit voorbeeld aan om aan te geven dat de enige rechtvaardiging die je hebt voor het redden van jouw vrouw is het feit dat zij jouw vrouw is en dat iedere andere reden die je ervoor kunt geven 'one thought too many' is. Zoals ik zal aantonen, houdt het argument van Williams geen stand onder de kritiek van Hugh LaFollette.

Michael Stocker argumenteert ook tegen handelen op basis van morele principes binnen persoonlijke relaties. Door dit te doen ontstaat er een scheiding tussen de motieven die een persoon kan hebben voor een handeling en de redenen die een persoon kan hebben voor een handeling, wat leidt tot wat Stocker 'moral schizophrenia' noemt. Stocker stelt dat als je een goed, harmonieus leven wilt leiden, je dit alleen maar kunt als je gemotiveerd bent door wat je waardevol vindt en wat je nastreeft. Moderne ethische theorieën maken dit onmogelijk, wat hij duidelijk maakt aan de hand van het voorbeeld van de egoïst die niet echt kan liefhebben. Helaas zit er een inconsistentie in zijn argument, waardoor ik denk dat zijn argument erg afgezwakt is.

Aangezien de kritieken geen stand houden, denk ik dat ik mijn instinct om mijn handelen binnen persoonlijke relaties te rechtvaardigen op basis van morele principes zal moeten volgen. Ik denk niet dat ik alle morele principes het raam uit wil gooien omdat ik ze niet kan verenigen met persoonlijke relaties. Ik denk dat persoonlijke relaties wel binnen het bereik van morele principes vallen. Op basis van argumenten van Hugh LaFollette en Brook Sadler hoop ik toch een vereniging te kunnen aantonen tussen morele principes en persoonlijke relaties en te ontsnappen aan het *problem of overridingness*.

Persoonlijke relaties

Om verwarring over het begrip 'persoonlijke relaties' te voorkomen, zal ik eerst kort uiteenzetten wat ik onder persoonlijk relaties versta. Persoonlijke relaties beslaan alle wederkerige liefdesrelaties tussen twee personen. Voorbeelden hiervan zijn niet alleen de romantische lief-

desrelaties tussen twee geliefden, maar ook vriendschappen en familiebanden. Beide partijen moeten erkennen dat ze betrokken zijn in de relatie, voordat een relatie als een persoonlijke relatie gedefinieerd kan worden. Dit is van belang voor de morele verplichtingen die men heeft ten aanzien van de ander waarmee hij of zij in zich in de persoonlijke relatie bevindt. Wanneer ik smoorverliefd ben op een jongen in mijn klas, maar hij zich niet bewust is van mijn liefde voor hem, is er sprake van een eenzijdige relatie. Ik zou voor hem door het vuur gaan, maar als de situatie zich voordoet, zal hij dit als buitensporig gedrag ervaren, omdat hij zich niet bewust is van mijn liefde voor hem. Hij zal dan ook niet dezelfde toewijding tonen, mocht ik iemand nodig hebben om voor mij door het vuur te gaan.

Een persoonlijke relatie wordt gekenmerkt door de wederkerigheid. Beide partijen zijn zich bewust van de relatie die zij tot elkaar hebben. Beide partijen hoeven niet in dezelfde mate toegewijd te zijn aan de persoonlijke relatie, maar een zekere mate van betrokkenheid is vereist¹. In de onderstaande argumenten zullen de verschillende standpunten ten aanzien van persoonlijke relaties en de verhouding van deze relaties tot moraal naar voren komen. Maar ik zal nu eerst mijn persoonlijke probleem uiteenzetten.

Mijn vraag

Ik heb ervaren dat er verschillende soorten vriendschappen zijn. De ene vriendschap werkt als vanzelf en iedere keer wanneer je met die vriend afspreekt, ga je vol goede zin naar je vriend toe. Er zijn echter ook vriendschappen die moeizamer verlopen. Een voorbeeld hiervan is de vriendschap die ik heb met Tim². Tim heeft een hoop problemen en steeds wanneer hij af wil spreken, weet ik dat ik zijn lange verhalen over zijn moeizame leven aan moet horen en dat hij van mij een passend advies voor zijn problemen verwacht. We zijn al jaren vrienden en er zijn ook momenten waarop we, zonder dat zijn problemen aan de orde komen, een gezellige middag hebben.

Nu kreeg ik laatst een uitnodiging om 'bij te praten', waarop ik diep moest zuchten, want ik verwachtte weer zijn problemen te moeten aanhoren. Mijn partner hoorde mij zuchten en nadat ik uitgelegd had wat de aanleiding was voor mijn zucht, stelde hij voor om thuis te blijven, "Als je er zo tegenop ziet, kun je je tijd beter thuis besteden aan iets wat je wel leuk vindt." Aan de ene kant had mijn partner gelijk, ik zou liever thuisblijven. Ik was mijn tegenzin af aan het wegen tegenover de plicht die ik vind dat ik heb ten aanzien van Tim, met oog op onze jarenlange vriendschap. Ik kwam tot de conclusie dat ik het mijn plicht vond om toch met Tim af te spreken. Hierop antwoordde mijn partner: "Als je je op een plicht moet beroepen om af te spreken met Tim, heb je dan wel echt een vriendschap met Tim?" Dat is de vraag waar ik via deze scriptie antwoord op hoop te vinden. Kan ik mijn handelen binnen een persoonlijke relatie verantwoorden op basis van een moreel principe?

Wat bij deze vraag van belang is, is de samenhang met het *problem of overridingness*. Dit probleem vraagt naar wat in een situatie dwingt tot handelen; moraal of persoonlijke relaties.

¹ Het ligt niet binnen het bereik van deze scriptie om aan te tonen in hoeverre beide partijen daadwerkelijk toegewijd moeten zijn aan de persoonlijke relatie.

² De naam Tim is een pseudoniem. Ik ken niemand die Tim heet.

Als moraal dwingender is dan persoonlijke relaties, zou dit betekenen dat ik in geen enkele situatie mijn persoonlijke relatie voor mag laten gaan op morele principes. Toch zijn er misschien situaties, zoals het voorbeeld dat Bernard Williams geeft en dat ik later verder uit zal werken, waarin we denken dat handelen op basis van persoonlijke relaties dwingender is dan handelen op basis van morele principes. Dit zou echter betekenen dat er een gebied is waar moraal geen autoriteit meer heeft, wat de gehele autoriteit van moraal aan de kaak stelt. Bij de theorieën waarbij dit ter sprake komt, zal ik bekijken hoe met dit probleem om te gaan.

Morele principes

Morele principes zijn fundamenteel onpartijdig. Ik zal hier twee verschillende typen morele principes uit twee verschillende ethieken behandelen; een Kantiaanse of deontologische ethiek en een utilistische ethiek en kijken hoe deze problematisch lijken te zijn voor het handelen binnen persoonlijke relaties.

Een Kantiaanse ethiek wordt gekenmerkt door haar onpartijdigheid en haar onverschilligheid ten aanzien van specifieke relaties en specifieke personen³. In een situatie waarin een persoon een morele beslissing moet nemen, moet deze persoon afstand kunnen nemen van zijn persoonlijke verhouding tot de situatie, de betrokken personen en bovenal, hij moet afstand nemen van zichzelf. Hij moet de situatie abstraheren tot een algemene situatie. De identiteit van de betrokken personen is niet van belang. Door van de situatie en de personen te abstraheren wordt het duidelijk wat een perfect rationeel persoon zou doen, namelijk het moreel juiste. Vervolgens moet hij dit terugkoppelen naar de situatie waarin hij zich bevindt en zal hij weten wat het moreel juiste is om te doen.

Waar Kantiaanse ethiek abstraheert van de identiteit van personen, abstraheert utilistische ethiek van de *'separateness,'* de afzonderlijkheid, van personen. In de zoektocht van het utilisme naar het maximaliseren van het totale geluk is het utilisme onverschillig ten aanzien van de verdeling van geluk. Stel dat er een persoon is die een oneindige mogelijkheid tot het ervaren van pijn en geluk heeft, dan zou men deze persoon oneindig gelukkig kunnen maken, zou het totale geluk gemaximaliseerd worden, maar zijn er toch veel mensen ongelukkig. Het geluk van afzonderlijke personen heeft geen plek binnen het utilisme. Een ander punt is dat de waarde van de situatie niet in de betrokken personen ligt, maar in de stand van zaken in de wereld. Een bepaalde omstandigheid kan teweeg gebracht worden door de ene persoon, maar ook door de andere persoon of door twee personen. Ik kan bijvoorbeeld voor mijn zieke moeder zorgen, mijn broertje kan voor onze zieke moeder zorgen, of we kunnen het samen doen, in alle gevallen bevorderen we het geluk van onze moeder en wordt dezelfde stand van zaken in de wereld teweeg gebracht. Voor het utilisme maakt het geen verschil wie de handeling uitvoert, zolang het geluk gemaximaliseerd wordt.

Op de afzonderlijkheid van personen heeft een Kantiaanse ethiek een voordeel op een utilistische ethiek. Het is voor een Kantiaanse ethiek wel van belang wie de handeling uitvoert. Het goede van de handeling ligt in de intentie van de handeling. De handeling is pas moreel juist

³ Bernard Williams, *Moral Luck*, pp. 2.

wanneer ik handel vanuit de intentie van de plicht. Dit onderscheid wordt binnen het utilisme niet gemaakt. Door de intentie waarmee de handeling uitgevoerd wordt, ben ik degene die de keuze tot handelen maakt en dat maakt mij verantwoordelijk voor de handeling. Mijn handelen kan niet gelijkwaardig vervangen worden door het handelen van een ander, omdat je hiermee de verantwoordelijkheid en de intentie van de handeling verplaatst naar een ander persoon. De afzonderlijkheid van personen maakt wel degelijk een verschil binnen een Kantiaanse ethiek.

Nu duidelijk is wat ik onder morele principes versta, zal ik verschillende kritieken bekijken op het handelen op basis van morele principes binnen persoonlijke relaties.

Kritiek

Bernard Williams heeft in zijn boek *Moral Luck*⁴ een voorbeeld aangehaald om aan te geven waar een Kantiaanse ethiek en een utilistische ethiek tekort schieten in het rechtvaardigen van handelen op basis van persoonlijke relaties. Het voorbeeld is als volgt. Stel er zijn twee personen in nood, ze dreigen beiden een verdrinkingsdood te sterven, maar jij kunt één van de twee redden. Nu blijkt dat één van de personen in nood jouw echtgenoot is. Williams stelt de vraag wat nodig is om te rechtvaardigen dat je jouw echtgenoot redt. Het antwoord op deze vraag ligt volgens Williams in ons handelen binnen persoonlijke relaties. Je redt je echtgenoot niet op basis van morele principes, maar op basis van de persoonlijke relatie die je met je echtgenoot hebt.

De onpartijdigheid en de onverschilligheid ten aanzien van de identiteit van een Kantiaanse ethiek, maakt het voor een Kantiaanse ethiek moeilijk om de motieven voor ons handelen, namelijk het handelen op basis van persoonlijke relaties, de kracht toe te kennen die persoonlijke relaties hebben op ons handelen. Door te abstraheren van de situatie waarin je je bevindt, ken je niet de waarde toe aan de betrokken personen, die juist in situaties waarbij persoonlijke relaties betrokken zijn, van doorslaggevend belang kunnen zijn. De identiteit van de betrokken personen gaat verloren in de vraag wat moreel juist is. De onverschilligheid ten aanzien van de afzonderlijkheid van personen, maakt dat het utilisme ook geen gehoor kan geven aan ons handelen op basis van persoonlijke relaties. Het maakt niet uit wie welke handeling uitvoert, zolang het maar het grootste geluk voor het grootste aantal mensen voortbrengt. Handelen op basis van persoonlijke relaties komt niet voort uit deze gedachte, maar wordt gemotiveerd vanuit de relatie die je met een specifieke persoon hebt.

Laat mij nu terugkeren naar het voorbeeld. Zowel een Kantiaanse theorie als een utilistische theorie kunnen een rechtvaardiging geven voor het kiezen van het redden van je echtgenoot, op basis van haar eigen morele principes. Een Kantiaanse theorie zou zeggen dat deze keuze gerechtvaardigd is omdat hij voortkomt uit een rationele keuze, uit een van de situatie geabstraheerde, rationele beraadslaging. Een utilistische theorie zou zeggen dat het beter is voor het algemene geluk als ieder voor zijn geliefde zorgt en dat dat in deze situatie betekent dat je je echtgenoot moet redden. Maar, zo stelt Williams, deze theorieën verschaffen je 'one thought too many.'⁵ Het feit dat het je echtgenoot is, is voldoende rechtvaardiging voor het redden van je

⁴ Bernard Williams, *Moral Luck*, Cambridge: Cambridge University Press, 1981.

⁵ Bernard Williams, *Moral Luck*, pp. 18.

echtgenoot. Er zijn situaties waarin de sterk persoonlijke, partijdige banden die je met een ander hebt, een basis vormen voor je handelen. Dit kan niet samengaan met een onpartijdige ethiek zoals Kant deze voorstelt⁶. Door personen te abstraheren van hun persoonlijke identiteit, van hun karakter, vormt zich een misrepresentatie van de situatie. Het abstraheren begrenst ons denken, doordat we onze persoonlijke relaties buiten moeten sluiten en helpt ons niet duidelijk te maken wat ons daadwerkelijk motiveert tot het redden van onze echtgenoot. Ook het maximaliseren van het algemene geluk is niet wat ons motiveert bij het redden van onze echtgenoot, het is de band die je door de jaren heen met je echtgenoot hebt opgebouwd, die jou in het water laat springen.

Deze argumentatie hangt samen met het *overridingness problem*. Williams lijkt te claimen dat het handelen op basis van een persoonlijke relatie *overriding* is aan de morele principes waarop we de handeling kunnen baseren. Moraal is dus in situaties waarin het in conflict is met persoonlijke relaties ondergeschikt aan handelen op basis van persoonlijke relaties, wat direct de autoriteit van moraal bevraagt.

In het beslissen met Tim af te spreken op basis van een plicht, een moreel principe, heb ik dus volgens Williams 'one thought too many' gehad. Toch lijken veel van de beslissingen die ik neem binnen mijn persoonlijke relaties af te hangen van meer dan alleen de motivatie 'dat het mijn vriend is'. Hoewel Williams een instinctieve snaar raakt, is zijn argument dat handelen op basis van persoonlijke relaties geen verdere rechtvaardiging nodig heeft, onder vuur genomen.

Hugh LaFollette bekritiseert Williams in zijn boek *Personal Relationships*. Williams lijkt in zijn poging om de onpartijdigheid van morele theorieën uit te bannen, zijn eigen theorie afhankelijk te maken van onpartijdige principes, zo stelt LaFollette⁷. Williams claimt dat ik mijn echtgenoot kan redden, onafhankelijk van de redenen die onpartijdige morele theorieën voor het redden van mijn echtgenoot geven. Hij lijkt tevens te suggereren dat hij niet alleen vindt dat ik mijn echtgenoot moet redden, maar dat het moreel fout zou zijn als ik mijn echtgenoot niet zou redden, omdat ik die persoonlijke relatie met mijn echtgenoot heb. Het lijkt dat Williams vindt dat iedereen zijn echtgenoot zou moeten redden en niet de vreemde persoon waarmee je geen persoonlijke relatie heb. Dit is echter een generaliserend, onpartijdig principe. Ondanks dat ik misschien niet kenbaar maak aan mijn echtgenoot dat ik hem of haar red omdat ik vind dat iedereen altijd zijn of haar echtgenoot zou moeten redden, is dit wel de basis van waaruit mijn handeling voortkomt. Ik ben me alleen niet bewust van wat mijn handeling gemotiveerd heeft⁸. Ik zal later op dit punt terugkomen. Williams' argument is niet overtuigend, maar Michael Stocker heeft ook geargumenteed tegen het handelen op basis van morele principes binnen persoonlijke relaties, dus zal ik daar nu naar kijken.

Stocker stelt in zijn artikel "Moral Schizophrenia"⁹ dat utilistische en deontologische theorieën leiden tot morele schizofrenie; de theorieën scheppen een verdeling tussen motieven en redenen, waarden en rechtvaardigingen van een persoon¹⁰. Stocker ziet de harmonie tussen

⁶ Bernard Williams, *Moral Luck*, pp. 18.

⁷ Hugh LaFollette, *Personal Relationships*, eerste druk, Cambridge: Blackwell, 1996, pp. 202.

⁸ Hugh LaFollette, *Personal Relationships*, pp. 202.

⁹ Michael Stocker, "Moral Schizophrenia," in *Journal of Philosophy*, Vol. 73, No. 14 (Augustus 1976).

¹⁰ Michael Stocker, "Moral Schizophrenia," pp. 454.

motieven en redenen, waarden en rechtvaardigingen van een persoon als een kenmerk van een goed leven¹¹. Deze harmonie mag dus niet door een morele theorie in gevaar gebracht worden.

Echter moderne utilistische theorieën claimen dat ik ook kan doen wat juist is, zonder dat het overeenkomt met mijn motieven. Ik kan morele redenen geven waarom het juist is om zieken te verzorgen, om geld te doneren aan goede doelen die helpen kindersterfte te voorkomen en de afspraak met Tim te maken, zonder dat ik persoonlijke motieven heb om dit te doen. Wat mij motiveert is irrelevant wat mijn plicht betreft. Ik heb mijn verplichtingen na te komen onafhankelijk van mijn motivatie deze na te komen.

Dit lijkt een aannemelijke claim, maar op het gebied van persoonlijke relaties wordt deze scheiding tussen motivatie en redenen volgens Stocker problematisch. Hij legt dit uit aan de hand van een analogie met de egoïst. De egoïst heeft als zijn motivatie zijn eigen geluk te bevorderen. Eén van de manieren om dit te doen is door een vriendschap aan te gaan. Immers, met vrienden wat gaan drinken, of een avondje bowlen, zijn activiteiten die plezier brengen. De enige reden die de egoïst heeft om zijn persoonlijke relaties te onderhouden is het uiteindelijke doel om plezier te verkrijgen¹². Tevens is in een egoïstische relatie de individuele geliefde niet van belang. Alleen het plezierige effect wat de ander op de egoïst heeft is wat voor de egoïst van belang is. Dit is niet gebonden aan een specifiek individu. De egoïst kan zijn plezier van een vriendschap net zo makkelijk uit een andere persoon halen. Zijn vrienden zijn inwisselbaar met andere personen, maar ook met andere activiteiten die hem net zoveel plezier brengen als zijn vriendschappen.

Het eigen plezier is echter niet de basis waarop een persoonlijke relatie kan berusten. Het is essentieel voor een persoonlijke relatie dat ik geef om de ander en dat ik bereid ben te handelen omwille van de ander. Mijn uiteindelijke doel van mijn persoonlijke relatie moet niet zijn mijn eigen plezier na te streven, maar het welzijn en de belangen van mijn geliefde¹³. Daar komt nog bij dat mijn geliefde een specifiek individu is, die niet inwisselbaar is met een ander persoon of een andere activiteit. Persoonlijke relaties zijn een band tussen twee specifieke individuen.

De rechtvaardiging van de egoïst om in een persoonlijke relatie te stappen is zijn persoonlijk gewin. Liefde en vriendschap behoren tot de grootste bronnen van geluk. De egoïst kan echter niet handelen op basis van wat er in een persoonlijke relatie van hem verwacht wordt. Het motief van de egoïst is zijn eigen plezier vergroten, wat niet samen kan vallen met het bevorderen van het welzijn van een ander omwille van het welzijn van een ander. De egoïst kan zijn motieven en redenen niet samen laten komen, wat het voor hem niet alleen onmogelijk maakt om lief te hebben, maar wat hem ook moreel schizofreen maakt.

De analogie met het utilisme ligt in de schizofrenie tussen motivatie en redenen. De redenen die een utilist geeft voor het aangaan van een persoonlijke relatie, namelijk het bevorderen van het grootste geluk, komt niet overeen met de motivatie die persoonlijke relaties van je verwachten. Het utilisme kan met haar onpartijdige redenen dus niet overeenkomen met de motivatie die een persoonlijke relatie van mij verwacht, wat een schizofrenie in de persoon bewerkstelligt.

¹¹ Michael Stocker, "Moral Schizophrenia," pp. 453.

¹² Michael Stocker, "Moral Schizophrenia," pp. 456.

¹³ Michael Stocker, "Moral Schizophrenia," pp. 456.

Wat mij echter is opgevallen is dat, als ik Stocker goed geïnterpreteerd heb, de schizofrenie niet binnen dezelfde persoon speelt, wat hij wel claimt dat hij beargumenteert, maar tussen de redenen die de persoon geeft voor het willen hebben van een persoonlijke relatie en wat een persoonlijke relatie van jou vraagt. De persoon zelf ervaart de schizofrenie niet als een disharmonie tussen zijn redenen en motieven, die vallen netjes samen voor de egoïst of de utilist. De egoïst wil zijn eigen geluk bevorderen dit doet hij door een persoonlijke relatie aan te gaan. Dit betekent niet dat er geen probleem is, ik denk echter wel dat Stockers argument nu sterk verzwakt is, omdat er nu geen sprake meer is van een disharmonie binnen een persoon, die nu binnen zichzelf schizofrenie ervaart. Het is een disharmonie tussen de redenen en motivaties van de persoon en de redenen en motivaties die persoonlijke relaties van de persoon verwachten.

Deze ambiguïteit in argumentatie wordt duidelijker naar mate Stocker verder argumenteert tegen de schizofrenie binnen moderne ethische theorieën. De andere claim die Stocker maakt is de volgende: "Their [de deontologische en utilistische theorieën] externality-ridden universes of what is intrinsically valuable are not solipsistic; rather, they are devoid of all people"¹⁴. Wat Stocker hiermee bedoelt is dat deontologische en utilistische theorieën geen waarde hechten aan de specifieke individuen binnen een persoonlijke relatie. Deze theorieën stellen dat een moreel goede intentie essentieel is voor een moreel goede handeling. Een moreel goede intentie is de intentie om een handeling te verrichten omwille van het goede van de handeling. Stocker stelt dat dit tekort doet aan persoonlijke relaties, wat hij verheldert met het volgende voorbeeld.

Je ligt in het ziekenhuis en je bent aan het herstellen van een ernstige ziekte. Je ben er al weken en nu je je wat beter voelt, overheerst de verveling meer dan ooit. Maar dan komt Smith langs. Je bent blij dat Smith de moeite neemt om van ver te komen, hij woont aan de andere kant van de stad, om je op te vrolijken. Steeds wanneer je hem bedankt voor zijn moeite om langs te komen, antwoordt hij dat hij het als zijn plicht ziet om langs te komen. Dit houdt hij zo lang vol, dat je je ineens realiseert dat Smith niet langskomt omdat hij jou als belangrijke vriend ziet, maar dat hij het daadwerkelijk als zijn plicht ziet om langs te komen en zijn plicht zijn enige motivatie is om langs te komen.¹⁵

Hier gaan volgens Stocker twee dingen mis. Ten eerste is dat het verkeerde motief gegeven wordt. Langskomen omdat het je plicht is, is vanuit moderne ethische theorieën het juiste om te doen, maar binnen een persoonlijke relatie lijkt het een verkeerde motivatie. Ten tweede is deze motivatie essentieel extern¹⁶. Er wordt naar een rechtvaardiging gezocht buiten de persoonlijke relatie om. Maar er is hier naar mijn mening weer geen sprake van een disharmonie of schizofrenie binnen de redenen en motieven van een persoon, maar er is sprake van een disharmonie tussen de redenen en motieven van de persoon en die van persoonlijke relaties. Als ik af zou spreken met Tim, omdat ik het zie als mijn plicht, ben ik verkeerd gemotiveerd binnen onze persoonlijke relatie. Door mij te beroepen op een morele plicht om met Tim af te spreken, doe ik onze persoonlijke relatie tekort.

Nu Stockers argument zo afgezwakt is, waar sta ik dan? Er is een verdeling tussen morele theorieën over plichten en theorieën over persoonlijke relaties is. Persoonlijke relaties zijn in deze kritieken niet overtuigend dwingend ten opzichte van morele principes. Ik zal nu kijken

¹⁴ Michael Stocker, "Moral Schizophrenia," pp. 460.

¹⁵ Michael Stocker, "Moral Schizophrenia," pp. 462

¹⁶ Michael Stocker, "Moral Schizophrenia," pp. 462.

naar twee manieren om op basis van morele principes handelen binnen persoonlijke relaties te rechtvaardigen.

Handelen op basis van morele principes binnen persoonlijke relaties

Hugh LaFollette heeft niet alleen Williams' theorie bekritiseerd, hij heeft ook geargumenteed voor het handelen op basis van morele principes binnen persoonlijke relaties. LaFollette stelt voor om een onderscheid te maken tussen wat mijn handeling motiveert en wat mijn handeling rechtvaardigt. Hij doet dit door het idee dat moraal in de kern een serie bewuste keuzen is te ontkennen en te stellen dat moraal een netwerk van gewoontes is¹⁷. Een gewoonte moet hier niet gezien worden als slechts een bepaalde uiterlijke, gedragsmatige herhaling. LaFollette gebruikt de volgende definitie van gewoontes: "that kind of human activity which is influenced by prior activity, which contains within itself a certain order of systemization of minor elements of action; which is projective, dynamic in quality, ready for overt manifestation; and which is operative in some subdued subordinate form even when not obviously dominating activity". Dit houdt in dat een gewoonte ten eerste een activiteit is die herhaald is. Je hebt de handeling al eerder uitgevoerd, in meerdere situaties, een serie van kleine bewegingen volgt elkaar op in een vaste volgorde, gesystematiseerd. Anderen zijn hierdoor in staat om jouw gewoontes te beschrijven. Veel mensen hebben tenminste één persoon in hun omgeving die overmatig naar zijn telefoon kijkt. Gewoontes zijn binnen de definitie die LaFollette gebruikt ook actief wanneer je ze niet tot uiting brengt. Gewoontes blijven ergens in een ingetogen staat, tot er weer een moment is waarop ze zich kunnen uiten, tot je weer denkt dat je je telefoon hoort en weer kijkt of je een berichtje hebt gekregen¹⁸. Gewoontes zijn, doch niet altijd actief, een constant aanwezig deel van ons.

Een groot deel van ons gedrag bestaat uit gewoontes en dit is maar goed ook, omdat we anders niet in staat zouden zijn om normaal te kunnen functioneren¹⁹. Ik hoef niet na te denken hoe ik moet lopen, hoe ik thee moet maken of hoe ik moet typen op mijn laptop. Dit zijn handelingen die ik door herhaling altijd paraat heb en waar ik geen bewuste gedachte aan hoef te besteden om de handeling tot een goed einde te brengen. LaFollette ziet denken ook als een gewoonte, maar dan wel een zeer complexe gewoonte. Hij schrijft hierover het volgende: "A thoughtful person does not decide to think about an important issue, nor does she typically have to decide how to think about it"²⁰. Een bedachtzaam persoon maakt niet bewust de beslissing om over een belangrijk probleem na te denken. Tevens hoeft ze niet bewust te beslissen hoe ze over dit probleem na wil denken. Door haar opvoeding en opleiding is ze gevoelig geworden voor het zien van bepaalde problemen en heeft een aanleg gecreëerd voor het op een bepaalde manier nadenken over problemen.

Moraal is, net als denken, een complexe gewoonte. We worden pas moreel als onze morele educatie geslaagd is. Dit betekent dat we ons niet in iedere situatie afvragen wat het juiste is

¹⁷ Hugh LaFollette, *Personal Relationships*, pp. 205.

¹⁸ Vaak gebeurt dit ook wanneer het geluid van de telefoon uit staat.

¹⁹ Hugh LaFollette, *Personal Relationships*, pp. 205.

²⁰ Hugh LaFollette, *Personal Relationships*, pp. 206.

om te doen, maar dat we direct moreel juist handelen, net zoals we op een bepaalde manier over een probleem nadenken²¹. Het moet een gewoonte worden om gevoelig te zijn voor morele situaties. Hoe verfijnder onze morele gewoontes zijn, hoe beter we in staat zijn om in een situatie moreel juist te handelen. Dit betekent niet noodzakelijk dat we nooit meer in een situatie zullen belanden waarin we moeten overwegen wat het juiste is om te doen, het betekent wel dat de meeste van mijn morele handelingen moreel juist moeten zijn, zonder dat daar uitgebreide besprekingen aan vooraf gaan, wil ik morele gewoonten hebben en daarmee een moreel juist persoon genoemd worden.

LaFollette maakt twee belangrijke claims. Ten eerste is het aannemelijk dat diepgaande persoonlijke relaties gevormd worden in en stand gehouden worden tussen moreel goede personen. Wanneer een moreel slecht persoon een persoonlijke relatie aan zou gaan met een ander moreel slecht persoon, zouden zij geen echte persoonlijke relatie hebben. Ze hebben wel een soort wederzijds respect, maar de diepgang die een persoonlijke relatie van beide partijen eist, kunnen zij niet geven. Alleen moreel goede personen zijn in staat de belangen van de ander in te zien en op basis van die belangen te handelen omwille van de andere persoon.

Ten tweede zijn diepgaande persoonlijke relaties een noodzakelijke voorwaarde voor de ontwikkeling van moreel goede personen. Het bevorderen van de belangen van anderen is een essentiële eigenschap van moraal. Persoonlijke relaties leren hoe we de belangen van anderen kunnen bevorderen. We kunnen geen belangen bevorderen die we niet kennen, waardoor het hebben van persoonlijke relaties fundamenteel is voor een moreel juist persoon²². Wanneer je opgroeit in een hecht gezin, leer je hoe je je moeder moet helpen als zij ziek is, je leert hoe je je broertje moet prijzen met zijn goede cijfers en hoe je met de dood van de kat om moet gaan. Je leert de belangen van je familieleden te herkennen en je leert dat hun belangen jou iets aangaan. Door vriendschappen aan te gaan, leg je persoonlijke relaties met mensen die niet direct aan jou gerelateerd zijn. Doordat je al over een manier beschikt om belangen van anderen te herkennen en bevorderen, kun je een goede vriend voor iemand zijn. Tevens kun je door andermans belangen te herkennen een vreemde in nood helpen. Hoe hechter de persoonlijke relaties zijn met het gezin waarin je opgevoed bent, hoe meer je gemotiveerd bent om het belang van anderen te bevorderen. Je bent beter in staat om te zien wanneer anderen je nodig hebben, omdat je meer verschillende situaties hebt doorstaan waarin de personen die je liefhebt jou nodig hadden. Je morele horizon is breder en je bent beter gemotiveerd de belangen van anderen te bevorderen.

Wat mijn handelen motiveert zijn de morele gewoontes, maar de redenen die ik heb voor mijn moreel handelen komen voort uit een onpartijdige morele theorie. In praktijk maken we gebruik van deze morele theorieën om de redenen voor ons handelen te rechtvaardigen, terwijl het motief veel dieper geworteld zit in onze morele opvoeding. Ondanks dat ik dus mijn handelen binnen persoonlijke relaties rechtvaardig op basis van onpartijdige morele redenen, de motivatie om op deze manier te handelen binnen persoonlijke relaties komt voort uit het hebben van persoonlijke relaties.

Echter, ik heb het idee dat zodra ik deze theorie toepas op een voorbeeld waarbij ik handel uit gewoonte, LaFollette iets over het hoofd heeft gezien. Ik reis veel met de bus, op een lijn waar vaak bejaarde dames, met een rollator reizen. Uit gewoonte sta ik direct op voor zo'n vrouwtje en als ze uit wil stappen, help ik haar met het naar buiten tillen van haar rollator. De

²¹ Hugh LaFollette, *Personal Relationships*, pp. 206.

²² Hugh LaFollette, *Personal Relationships*, pp. 208.

redenen die ik daarvoor geef, berusten inderdaad op morele principes, maar de motivatie die ik volgens LaFollette hoor te hebben, is niet bewust aanwezig. Ik word niet door mijn morele gewoontes gemotiveerd om op te staan, ik sta uit gewoonte op. Er is geen sprake van een bewuste motivatie voor deze handeling, net zoals ik denk dat alle handelingen die men uit gewoonte doet, zoals het eindeloos bekijken van een telefoon, geen bewuste motivatie hebben, maar dat ze voortkomen uit de herhaling van de handeling. Dit zou tot gevolg hebben dat er geen duidelijke scheiding is tussen motivatie en redenen, omdat er in het geval van handelen uit gewoonte geen sprake is van een motivatie.

Wanneer ik beslis of ik af wil spreken met Tim, word ik niet gemotiveerd vanuit een morele gewoonte, want als ik door een morele gewoonte gemotiveerd zou worden, zou ik niet twijfelen over het afspreken met Tim, maar zou ik direct onze afspraak bevestigd hebben. Ik ben aan het twijfelen en ik probeer mijn keuze te rechtvaardigen met morele principes. Hier kan LaFollette met zijn theorie geen uitkomst voor mij bieden. Ook is het niet duidelijk hoe LaFollette tegenover het *problem of overridingness* staat. Als je motivatie voortkomt uit je morele gewoontes, gevormd door persoonlijke relaties, maar je redenen voortkomen uit morele principes is het niet duidelijk welke van de twee nu het laatste woord heeft. Als mijn kritiek op LaFollette klopt, dan zou ik zeggen dat moraal de dwingende factor is en dat persoonlijke relaties daar ondergeschikt aan zijn, omdat het handelen vanuit gewoonte geen bewuste motivatie vanuit persoonlijke relaties lijkt te hebben. Omdat ik LaFollette niet duidelijk of overtuigend vind met zijn onderscheid tussen motivatie en redenen, zal ik nog een andere optie bekijken.

In haar artikel "Love, Friendship, Morality" beargumenteert Sadler dat morele belangen essentieel zijn voor persoonlijke relaties, waarmee zij direct op het artikel van Michael Stocker reageert²³. Stocker stelt dat moderne morele theorieën mij niet laten handelen in het belang van de specifieke individuen die met mij in een persoonlijke relatie staan, maar dat deze theorieën mij op basis van onpersoonlijke plichten laten handelen en dat deze theorieën in het domein van persoonlijke relaties tekort schieten. Wat Sadler op dit argument aan te merken heeft, is dat Stocker een belangrijk onderscheid niet maakt, namelijk het onderscheid tussen wat vereist is voor het zoeken naar persoonlijke relaties en wat vereist is voor het in stand houden van persoonlijke relaties²⁴.

Het hebben van persoonlijke relaties wordt ervaren als waardevol, ze zijn een bron van plezier, van liefde, van zorg en vertrouwen. Het is moeilijk om te zien welke andere reden we zouden moeten hebben voor het nastreven van persoonlijke relaties, anders dan al het goede wat ze ons te bieden hebben. Om in een persoonlijke relatie te komen, moet ik eerst op zoek naar een persoon om die relatie mee aan te gaan. Sadler stelt dat het niet in strijd is met persoonlijke relaties om te zeggen dat we ze nastreven om het geluk en de liefde die ze ons brengen²⁵.

In het zoeken naar persoonlijke relaties ben ik niet op zoek naar één specifiek model vriend of geliefde. Op het moment dat ik op zoek ga naar een vriend, om een persoonlijke relatie mee aan te gaan, weet ik nog niet wie het zal zijn. Sterker nog, het zou vreemd zijn als ik op zoek zou zijn naar een vrouw tussen de eenentwintig en vijfentwintig met blond haar en blauwe ogen,

²³ Brook Sadler, "Love, Friendship, Morality," in *Philosophical Forum*, Vol. 37 Issue 3 (September 2006), pp. 243.

²⁴ Brook Sadler, "Love, Friendship, Morality," pp. 247.

²⁵ Brook Sadler, "Love, Friendship, Morality," pp. 246.

die ook wijsbegeerte studeert, die in haar vrije tijd graag koekjes bakt en twee katten heeft. Als ik dit zou doen, zou ik op zoek zijn naar een individu die in mijn eigen beschrijving van een vriend past, in plaats van dat ik een vriend zoek waarmee ik in een persoonlijke relatie wil staan omwille van het specifieke individu, wat gebaseerd is op een algemene motivatie om een vriend te zoeken.

Op het moment waarop ik mijn vriend heb gevonden, vallen mijn algemene motieven weg. Het doel om het goede van een persoonlijke relatie na te jagen wordt vervangen door het doel om de relatie in stand te houden. Persoonlijke relaties eisen van ons te handelen in het belang van de persoon waarmee we in de relatie staan. Om te weten hoe ik moet handelen binnen een persoonlijke relatie, stel ik mijzelf open aan morele beraadslaging, of, zoals Sadler het breder wil noemen, praktisch redeneren²⁶. Dit zet Sadler tegenover het handelen gemotiveerd vanuit persoonlijke relaties. Het lijkt aannemelijk dat handelen op basis van persoonlijke relaties direct gemotiveerd wordt door liefhebbende gevoelens die we hebben voor de personen waarmee we in de persoonlijke relatie staan, maar dit is niet geheel het geval. Tegenover vrienden ervaren we ook jaloezie, wrok, woede, tederheid, verlangen, trots en andere gevoelens, die een vriendschap kunnen beginnen of inspireren²⁷. Hoe deze emoties ons en ons handelen binnen persoonlijke relaties beïnvloeden hangt samen met ons praktisch redeneren. Alleen het liefhebben van de ander is niet voldoende om te weten hoe te handelen binnen een persoonlijke relatie. Deze handelingen en persoonlijke relaties zijn fundamenteel gevormd en beperkt door morele beraadslaging en motivatie.

Het lijkt in sommige situaties dat we direct handelen op basis van een persoonlijke relatie en dat er geen morele beraadslaging aan te pas komt, maar dit betekent niet dat we handelen zonder morele motieven en redenen²⁸. We kunnen handelen op basis van onderliggende morele principes, zoals een plicht, of een geïnternaliseerde verzameling morele principes, zonder dat we deze bewust aan hoeven te spreken. Op dezelfde manier dat we het het beste vinden om altijd de waarheid te vertellen, zo hebben we ook een verzameling principes over hoe we vinden dat we onze vrienden en geliefden moeten behandelen, welke gebaseerd zijn op morele beraadslaging. Uiteindelijk is morele beraadslaging dat wat onze opvattingen over persoonlijke relaties vormt en wat ons handelen op basis van persoonlijke relaties motiveert. Moderne ethische theorieën brengen geen scheiding aan tussen onze motieven en redenen, maar vormen er juist de basis voor.

Doordat moderne ethische theorieën ons voorzien van een begrip van wat moraal van ons eist, voorzien deze ons ook van een conceptuele bron, van waaruit we in staat zijn onze persoonlijke relaties in stand te houden. Doordat we in staat zijn om deze morele concepten in onze morele beraadslaging op te nemen en ze ons motiveren om te handelen omwille van een geliefde, stellen moderne morele theorieën ons in staat om een persoonlijke relatie op te laten bloeien. Jezelf toewijden aan het belang van een ander is een morele verplichting die jij jezelf oplegt. Door deze toewijding, door het belang van de ander als een doel op zich te zien, vorm je een zorgzame relatie ten opzichte van de ander, zonder dat daarmee de morele component verloren gaat.

²⁶ Brook Sadler, "Love, Friendship, Morality," pp. 249.

²⁷ Brook Sadler, "Love, Friendship, Morality," pp. 250.

²⁸ Brook Sadler, "Love, Friendship, Morality," pp. 251.

Ik zal deze argumentatie illustreren aan de hand van de kritiek die Sadler heeft op het voorbeeld van het ziekenbezoek dat Stocker geeft. Ten eerste merkt Sadler op dat Stocker niet vertelt of jij en Smith al daadwerkelijk vrienden waren voordat je ziek werd en in het ziekenhuis terecht kwam. Ondanks het feit dat Smith zich vriendschappelijk tegenover jou gedraagt, hoeft hij je niet op te zoeken omdat je zijn vriend bent, waardoor zijn gedrag tegenover jou niet uit een persoonlijke relatie voortkomt en het minder dubieus is dat hij zijn bezoeken aan jou als zijn plicht ziet. Ten tweede, als Smith en jij geen vrienden waren voordat je in het ziekenhuis terecht kwam, zijn de bezoeken van Smith verbazend. Je zult denken dat Smith een aardige vent is, maar je zult hem niet als een goede vriend zien. Zijn beweegredenen om jou te bezoeken, omdat hij het als zijn plicht ziet, zijn dan ook niet aanstootgevend in de manier waarop zijn redenen dat zouden zijn als jullie in een hechte vriendschap verkeerden²⁹.

Als jij en Smith wel goede vrienden waren voordat je in het ziekenhuis terecht kwam, zal zijn toewijding aan jou je diep raken. Smith heeft beroep moeten doen op zijn plicht ten aanzien van jou om te komen bezoeken. Smith is zelf ook druk, hij moet hard werken om zijn bachelor te halen en hij vindt het moeilijk om zijn vriend zo ziek te zien. Het is de morele plicht, waar hij zich aan wijdt, die Smith motiveert om langs te komen, die plicht is sterker dan het goed willen doen aan de vriendschap. Het doel van moreel gemotiveerd zijn is om de verleiding om je plicht niet te doen te weerstaan. De enige fout die Smith volgens Sadler maakt is de volgende: "Thus, it is a failure either of Smith's moral reasoning or of his moral manner that has led him to think that acting from duty *and telling you so* is the morally correct thing to do, and not a failure due generally to an appeal to a moral motive"³⁰. Wat Smith te verwijten valt, is dat hij zijn redenen om bij jou langs te komen met jou deelt, zijn fout is niet zich beroepen op een moreel motief.

Ik kan mij volgens Sadlers theorie dus beroepen op morele principes om mijn afspraak met Tim te rechtvaardigen. Moraal is *overriding* ten aanzien van handelen op basis van persoonlijke relaties, wat ik denk dat het beste aansluit bij de intuïties die men heeft over handelen binnen persoonlijke relaties. Ik doe niet af aan de vriendschap die ik met Tim heb, als ik met hem afsprek omdat ik het mijn plicht vind om met hem af te spreken. Wat ik echter wel vreemd vind aan Sadlers theorie is dat ik wel een fout maak in mijn morele beraadslaging wanneer ik Tim vertel dat ik het als mijn plicht zie om met hem af te spreken. Ik mag wel handelen op basis van morele principes, maar ik mag dit niet aan de persoon binnen mijn persoonlijke relatie mededelen. Wanneer ik mijn rechtvaardiging niet mag delen met Tim, zelfs niet wanneer hij mij ernaar zou vragen, houd ik wel mijn vriendschap met Tim in stand, maar houd ik tegelijkertijd mijn redenen voor hem achter, wat vitaal is voor de gezondheid van onze relatie. Wanneer ik iemand buiten onze persoonlijke relatie mijn rechtvaardiging voor het afspreken met Tim zou geven, mag ik wel mijn morele plicht als rechtvaardiging voor mijn afspreken geven. Als ik wel mijn rechtvaardiging met anderen mag delen, maar niet met de persoon waarmee ik in een persoonlijke relatie sta, lijkt het toch alsof ik door op basis van morele principes te handelen tekort doe aan de persoon binnen mijn persoonlijke relatie. Wanneer ik mijn rechtvaardiging niet mag delen met anderen, maar er alleen op basis van de rechtvaardiging mag handelen, lijkt ik mijn eigen rechtvaardiging tekort of misschien zelfs teniet te doen. Ondanks dat Sadler wel een overtuigende rechtvaardiging geeft voor het handelen op basis van morele principes binnen persoonlijke relaties, en ik zelf haar rechtvaardiging het meest overtuigend vind, lijkt ze haar eigen rechtvaardiging met deze uitspraak weer teniet te doen.

²⁹ Brook Sadler, "Love, Friendship, Morality," pp. 254.

³⁰ Brook Sadler, "Love, Friendship, Morality," pp. 255.

Ik heb voor mijn vraag of ik af moet spreken met Tim geen volledig overtuigend antwoord kunnen vinden. Morele principes en persoonlijke relaties lijken erg moeilijk te verenigen. Toch denk ik dat de intuïtie dat we ons handelen binnen persoonlijke relaties willen rechtvaardigen op basis van morele principes de basis zou kunnen vormen voor een theorie over hoe deze twee met elkaar samen kunnen gaan. Tot ik een overtuigende theorie gevonden heb, zal ik mij aansluiten bij Sadler en met Tim afspreken, omdat ik vind dat het mijn plicht is, zonder dat ik hem dit besluit mee zal delen.

Conclusie

De spanning tussen morele principes en persoonlijke relaties lijkt nog niet volledig opgelost. Ik heb nog geen volledig overtuigend antwoord op de vraag of handelen op basis van morele principes binnen persoonlijke relaties gerechtvaardigd kan worden. Ondanks dat ik de argumenten van Bernard Williams en Michael Stocker tegen deze stelling heb kunnen weerleggen, vind ik de argumenten van Hugh LaFollette en Brook Sadler niet geheel overtuigend. De scheiding die LaFollette maakt tussen de motivatie van een handeling en de redenen voor een handeling, werkt hij niet duidelijk genoeg uit. Sadler geeft een overtuigend argument voor morele principes als basis voor persoonlijke relaties, maar merkt vervolgens op dat het moreel laakbaar is om de persoon waarmee je in een persoonlijke relatie staat mee te delen dat je ten aanzien van hem of haar handelt op basis van morele principes. Deze spanning maakt voor mij dat ik nog geen oplossing heb op de vraag of ik met Tim af mag spreken op basis van mijn plicht. Zonder hem mee te delen dat ik het mijn plicht vind om met hem af te spreken, zou ik wel af kunnen spreken, maar door dit te stellen lijkt er toch iets mis te zijn met handelen op basis van morele principes binnen persoonlijke relaties.

Literatuur

LaFollette, H. *Personal Relationships*. Eerste druk. Cambridge: Blackwell, 1996.

Sadler, B.J. "Love, Friendship, Morality," in *Philosophical Forum*, Vol. 37 Issue 3 (September 2006). Pp. 243-263.

Stocker, M. "Moral Schizophrenia," in *Journal of Philosophy*, Vol. 73, No. 14 (Augustus 1976). Pp. 453-466.

Williams, B. *Moral Luck*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981.